

Hamlet a Nemzetiben 2012

Rendezte Alföldi Róbert

[Spira Veronika: Miniesszék III.] [www.spiraveronika.hu]

Tizenhat éves koromban olvastam először a Hamletet. Naiv, gyerekes akarnoksággal, indiánkönyveken, lányregényeken, Jókain, Mikszáthon, Mórán, Gárdonyin iskolázott kezdő olvasóként nem értettem az egészet. Hamlet kifejezetten idegesített. Ha mindenkin átlát egy pillanat alatt, mert intelligens, érzékeny, okos és fölényesen szellemes, miért kell neki annyi idő, hogy átlásson a nagybátyján? Ha tisztán látja, mivé lett az udvar, az ország, miért habozik annyit? Hiszen ő a törvényes trónörökös, és a nép is kedveli. Amikor vállalnia kellene a felelősséget, miért játssza az örültet, és miért engedi elküldetni magát Angliába?

Azt sem értettem, hogy szeretheti Ophéliát, aki annyira önálló, befolyásolható, aki képtelen visszautasítani, hogy eszközül használják a szerelme ellen. És miért nem gyűlöli az apját? Ezt az undorító, talpnyaló udvaroncot? Talán vak?

Azt sem értettem, ha a könyvek, a filozófia, a művészet, a színház, a wittenbergi egyetem az ő világa, mit keres Dániában? Miért nem harcolja ki magának, hogy elutazhasson? Vagy vállalja, hogy tesz valamit, vagy utazzon el.

Azt sem értettem, hogy aki ennyit tétovázik, hogy szúrhat le látatlanban egy embert a függöny mögött, és küldheti csellel a halálba áruló tanuló társait, miközben a fontos dolgokban tehetetlen?

És azt sem értettem, hogy aki ennyire aljas, mint a király, hogy imádkozhat őszintén, és félhet bűnei miatt az örök kárhozattól, majd felállva az imából még aljasabb és véresebb gonoszságokat követ el.

Felelnem kellett a Hamletből. Mondtam is, hogy ha nem muszáj, én ezt most inkább kihagynám, mert ezt a darabot én nem értem. Szeretett magyartanárnk gyanakodva kérdezte, talán nem készültél? Erre én hibátlanul felmondtam mindent, amit az órán megbeszéltünk. Csodálkozva nézett rám. Ez valami szeszély nálad? Hiszen mindent hibátlanul elmondtál, és a jelek szerint mindent meg is értettél az órán. Elmondtam mindent, igaz, de még sem értem. Ő nem volt kíváncsi tovább a szeszélyeimre, négyötödöt adott, és leültetett. Ezt sem értettem. Ha hibátlanul mindent elmondtam, miért négyötöd. De dacosan hallgattam. Talán hazudok, azt képzeli?

A gyerekkorból nem Hamlet segített kinőni. Amíg a lelked gyermek, nem lehet megérteni, hogy az ember zűrös, kiszámíthatatlan lény. A gyerek csak annyit tud, hogy ő, és más gyerekek zűrösek és kiszámíthatatlanok, de a felnőttek mások. Ők racionális lények. Mindig tudják, mit akarnak, mit miért tesznek. Jót vagy gonoszt, de mindig céllal, tudatosan, eltervezetten.

Csak egy évvel később Tolsztojt, Puszkint, Lermontovot, Dosztojevszkijt falva értettem meg, hogy az emberképem tarthatatlanul gyerekes. Hogy a felnőttek is lehetnek önpusztítóan kiszámíthatatlanok. És egyre jobban vonzottak a tépelődő, büszke, játékos, önpusztítóan szeszélyes hősök, akik nem akarnak felnőni annak rendje-módja szerint. Beleszerettem Karinthy novelláiba,

a *Cirkusz*, *A találkozás egy fiatalemberrel* épp erről szólt, és az *Esti Kornél*, meg Gábor Miklós *Hamletje*. Nem is tudom, hányszor láttam 62 és 67 között. Még a Szegedi Szabadtéri Játékokra is lementem megnézni, bár ott hiányzott a színházi intimitás. Éppen az volt átélhetetlen, amit szerettem benne.

Gábor Miklós akkoriban több szeszélyes, dacos, szeretni valóan önpusztító, lázadó szerepet játszott, amelyek mind nagyon érdekelték: a *Tanner John házassága*, a *IV. Henrik*, *A misanthrope* Alcestje, Sarkadi *Elveszett paradicsoma*. Gábor Miklós nagyon tudta játszani ezeket a figurákat.

Nem tudom, hogy az előttünk járó nemzedéknek mit jelentett 1962-ben a Hamlet. Egyesek szerint az 56 utáni helyzetet érezték bele az előadásba. A mi nemzedékünk, az akkor 19-20 évesek inkább a személyiség lázadását kedvelte benne a sztereotípiák ellen, a szeszély szabadságát az unalmas kiszámíthatósággal és a lapos ésszerűséggel szemben, a tekintély lerombolását iróniával, szellemi fölényel, játékos szeszéllyel. Az önmagát unalmasan és fenyegetően komolyan vevő hatalommal és felnőttésséggel szemben ez egy másfajta emberideál volt. Közel járt az akkor üldözött, de a fiatalok egy része körében nagyon is vonzóknak talált avantgárdhoz, Apollinaire-hez, Kassákhoz, az orosz futuristák, a dadaisták performanszaihoz. Ez már egy lázadó nemzedék készülődése volt itthon is, és világszerte. 62-ben John Lennon 21, Paul McCartney 20 éves volt, túl voltak első sikeres dalaikon, és Hamburgba szerződtek. A Beatlest hamarosan a luxemburgi rádió hallgattuk mi is (*Love me do, Yesterday*).

A Hamletet azóta sem láttam színházban, bár negyven év magyartanítás alatt jó néhányszor tanítottam. A Laurence Olivier-filmet többször is megnéztem, volt, hogy szakkörösökkel délután. Olivier finom és perfekcionista volt, de az intellektuelek dacos, magányos lázadása hiányzott belőle, ami Gábor Miklós játékában a legfontosabb volt, legalábbis számomra. Amit sajnálok, hogy 1976-ban nem láttam a Taganka vendégszínházában a Hamletet Viszotszkijjal. Persze Andrej Wajda Hamlet-rendezését is megnéztem volna, ha jól emlékszem, Krakóban Cybulskival. Igen, a *Hamu és gyémánt* hőse is ilyen dacos, irracionális, játékos, önpusztító és kisajátíthatatlan lázadó volt.

2012 őszén elmentünk a Nemzetibe megnézni Alföldi Róbert rendezésében a Hamletet, bár az épületről kívül-belül lesújtó a véleményem, ha nem muszáj, nem járok oda. Néhány évvel korábban végzős diákokkal megnéztük itt *A Mester és Margaritát*. Akkor megtapasztalhattam, hogy az épület nemcsak kívülről botrányos, de a nézőtér is diszfunkcionális. A felsőbb szintek majdnem függőlegesek, így onnan már csak deréktól lefelé látszanak a színészek. A színpad jelentős része állandó takarásban van. Fura egy élmény volt.

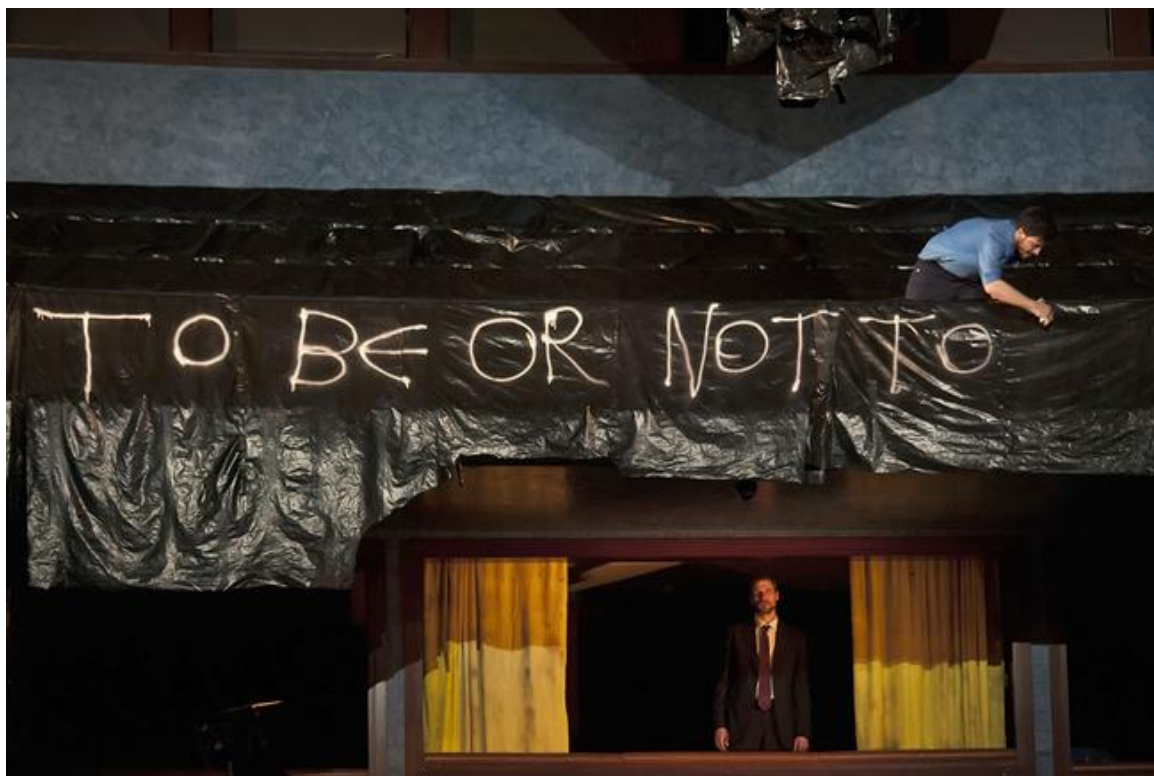
Az vezetett éppen a Hamlet kiválasztására, hogy azt olvastam az előadásról, hogy megcserélődik a nézőtér és a színpad. Nos, akkor látni fogunk. A színészek nem fognak olyan magasra mászni, hogy a színpadról ne lássuk őket. Így is történt.

Persze nem ez volt az egyetlen ok. Szerettem volna látni az Alföldi-féle színház egy előadását még a szétverése előtt. (Máskülönben inkább a Katonába, az Örkénybe vagy a Radnótiba megyek.) Nyilvánvaló volt, hogy ez legkésőbb 2013-ban bekövetkezik. Csoda, hogy Vidnyánszkyknak, aki már évekkel korábban bejelentkezett a főigazgatói posztra, nem sikerült hamarabb elfoglalnia ezt a hídfőállást is. Azóta a kaposvári színművészeti egyetemet már sikerült bevennie anélkül, hogy a törvényben előírt tudományos fokozata meglenne. Egyszerű ez, új posztot hoztak létre, amelyhez nem kötődnek ilyen kritériumok, majd át pakolták hozzá a neki megtetsző jogosítványokat. Aki

pedig ellenzéki szellemisége miatt útban volt (Csáki Judit), úgy rúgták ki, hogy megszüntették azt a posztot, amit betöltött. Tanszékvezetőre ezután nincs szükség. Meg tanszékre sem. Ilyen egyszerű ez a jogállamiság, ha valakinek ez volna a vesszőparipája. Rendezünk mi neki olyan jogállamot, hogy tankönyvbe lehet foglalni. Kíváncsi vagyok, mikor és hogyan szabadulnak meg Ascher Tamástól. Mert már nagyon fáj a foguk a budapesti Színművészeti Egyetemre. Aschert ez egzisztenciálisan nyilván nem érdekli. Ő Sydney-ben, New Yorkban világsztárokkal rendez Csehovot. Ha kicsinyes harcokat kell vívnia egy bosszúszomjas, kisszerű hatalommal az egyetem túléléséért, nem önmagáért teszi, és van is benne gyakorlata még a múltból. Aczél-papa iskolájába járt. De egyelőre kerülnek a világbotrányt. Ha kirúgnák valami furfanggal, tele lenne velük újra a világsajtó. 2014-ben úgyis lejár a megbízása, majd ráér akkor a váltás.

Az elitcsere, a szabad értelmiségi egzisztenciák lerombolása, a szabadság és demokrácia műhelyei, az egyetemek, az iskolák, a kutatóintézetek mind ellenségei a pusztai Putyinisztán urainak. A szabadrabláshoz, az ország totális elfoglalásához, a hosszútávra biztosított szilárd hatalmukhoz közmunkáért hálás rabszolgák hada kell, A többi távozzon, gazsuláljon, vagy éhen hal. Az emberek gyorsan beletanultak a gátlástalan és arrogáns pofátlanságba, a hazudozásba, rebbenéstelen szemmel, azok képébe röhögésbe, akik valamilyen civilizációs, vagy erkölcsi igénnyel lépnének fel. Mindent lehet, mert a törvény is a miénk, üzenik, és gyomorszájon ütnek mindenkit cinkos röhögések közepette. Győzött a kádári magyar néphadsereg szelleme: sunyi, aljas, csicskázató, bosszúálló. Kézfejjel alig takart gúnyos kacajok közepette kifelé a normalitás látszatát igyekeznek kelteni, de az sem zavarja, ha átlátnak rajta. Hiszen a demokrácia, éppen mert jogkövető, úgyis nevetségesen tehetetlen. Ezt már Lenintől megtanulták anno.

Így aztán hamarosan a Balkán is elmasírozik mellettünk. Ilyen országban szabad színház nem működhet, gyorsan fel kell számolni.

Az előadás pontos láttelet az ország állapotáról, minden szépítés és olesó remény nélkül. Mikrofonba ordító király, talpnyalók gyülevész hada, gépfegyverropogás, Kalasnyikovok, modern ruházat, divatos színes nyakkendők a győzteseken, iPhone, lerobbant terek, megerőszakolt Ophélia, majd megérkezik a végén a még brutálisabb győztes, Fortinbras, nyomában a már halott, de halhatatlan talpnyaló, Polónius. A díszlövés nem tisztelgés a halott Hamlet fölött, inkább sortűz.

Itt a sírásó sárga csillagot, vörös csillagot, lyukas 56-os zászlót kotor elő a sírgödörből. A játéktér a bezárás előtti színház érzetét kelti, lerobbant, befóliázott, felállványozott épületbelső. Egyeseknek a győzelem, másoknak a reménytelenség helyszíne, bár végül mind vesztesként távozunk. A második emelet magasságában még ott olvasható a molinó: *To be or not to be*. De ez akkor már nem kérdés. Ez már a múlt. Már történelem.

Persze mindezt nem lehetett volna Arany János veretes szavaival előadni. Nádasdy Ádám új fordítása nagyon is illett a mai magyar Hamlet valóságához.

Ha 1958-ban még semmit sem értettem a Hamletből, 1962-ben pedig egy új kor szelleme szólt a színpadról a belső szabadság, a lázadás értelmes voltáról, 2012-ben a brutális és teljes lepusztításunk regisztrálója volt az előadás, a jövő reménye nélkül.

Részletek a színlapból

Hamletet - Szabó Kimmel Tamás
Claudius – Makranczi Zalán
Gertrud - Söptei Andrea
Polonius - Rába Roland
Laertes - Szatory Dávid
Ophelia - Radnay Csilla
Rosencrantz - Marton Róbert
Guildenstern - Hevér Gábor
Sírások - Hollósi Frigyes és Znamenák István
Színészkirály - László Zsolt
Színészkirályné - Nagy Mari
Fortinbras – László Attila
Dramaturg: Vörös Róbert
Díszlettervező - Menczel Róbert
Jelmeztervező - Nagy Fruzsina
Rendezte: Alföldi Róbert

2013 tavasz